

Луна М. ГРАДИНШЋАК*
Институт за српску културу
Приштина – Лепосавић

Оригинални научни рад
Примљен: 1. 10. 2024.
Прихваћен: 27. 2. 2025.

КОНЦЕПТ УРЕЂИВАЊА ЛЕТОПИСА МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА ВРЕМЕ ГЕОРГИЈА МАГАРАШЕВИЋА

У раду ће бити анализирани полазишни елементи Георгија Магарашевића за оснивање *Летописа Матице српске* на основу тумачења доступних података о његовом деловању. У изучавању дате теме од велике важности је историјски преглед рада *Летописа*, најстаријег живог књижевнонаучног часописа у свету, и рада Матице српске. На ту тему, драгоцене записе оставили су Живан Милисавец, Лазар Чурчић и други. Анализе Магарашевићевог рада, које су изнели досадашњи књижевни историчари и критичари, садрже значајне елементе за расветљавање примарних разлога оснивања овог часописа, али се у тим прилозима откривају и путокази који и данас могу да укажу на универзалну формулу успеха при покретању, не само часописа, него и других подухвата на општу друштвену корист. Стога се у раду анализирају појам намере, родољубља и осећај за колектив, који јесу основица Магарашевићевог подвига, при чему се открива и закључује да су ови појмови, складно укомпоновани, незаобилазно полазиште за сваку делатност која треба да се потврди у историјском континуитету.

Кључне речи: Георгије Магарашевић, *Летопис Матице српске*, Матица српска, Јован Хацић, Вук С. Карацић, родољубље, намера, национални идентитет, српска књижевност, часопис.

Српска култура ове 2024. године прославља значајних двеста година од оснивања најстаријег живог књижевнонаучног часописа који, уз мање присилне прекиде, излази у континуитету. Појава какву овај часопис представља није типична. Чак, „са сигурношћу можемо тврдити да он спада међу врло ретке часописе на свету – ако није и једини – који својим непрекинутим трајањем везују читаве епохе” (Милисавец 1950: 5)¹. Самим тим, ова појава

* lunagradin@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-8428-4378>

¹ Председник Матице српске Драган Станић (Иван Негришорац) истиче још један часопис (*The Yale Review*), који је у свом трајању нешто бољи од *Летописа*, док је његова садржина, за разлику од српског часописа, кроз време свог излажења знатно преобликована. Такође, Живан Милисавец је приликом обележавања једне од годишњица *Летописа Матице српске* истакао неколико значајних часописа по својој старини, али су они готово сви угашени. Од постојећих,

није значајна само за нашу традицију – она би требало да буде предмет разматрања и ван српске националне заједнице, нарочито ако се у обзир узме и чињеница да је српска култура била изложена разним прекидима унутар свог историјског континуитета, а истовремено, успела је да изнедри један часопис који по својој садржини излази са готово идентичним циљем чак двеста година. Питање које се намеће јесте како је, дакле, могуће да управо српска култура, у непрестано тешким условима, има привилегију да се похвали овом знаменитом појавом?

Природа саме појаве часописа не би требало да буде необична, будући да „још од раног просветитељства научни часописи представљају језгра око којих се образују културнополитички центри”, а простор маркиран српским друштвом пратио је све актуелније промене које су биле обележене националним буђењем, где ће појам часописа представљати „подстицај јачању националне свести [...] као замена за националне институтције” (Јенихен 1991: 59–60). Са националним васпостављањем у српском друштву јавила се природно и „борба за оригиналну књижевност и књижевни укус” (Исто, 61). Готово све до седамдесетих година XIX века, па и касније, српска књижевност је „ишла упоредо с оним стремљењима која су подстицала историјску свест о народу и националноослободилачку мисао, а често је књижевност била и претходница у тежњи за постизањем националних слобода” (Милинчевић 1984: 10). Сам положај књижевности, иако ослабљен у периоду вишевековне османске потлачености, није изгубио на свом статусу. Отуда се и појавила личност попут историчара Георгија Магарашевића, који је хтео да „оствари нешто сасвим друго: модеран српски часопис” (Лесковац 1950: 144).

Један од кључних одговора на питање с почетка рада лежи у одгонећању личности првог уредника *Летописа Матице српске*. Тумачећи његово „Објављеније”, као најаву *Летописа*, уочиће се доминација појма намере, која је Магарашевићу од велике важности и не би је требало занемарити (в. Градиншћак 2024: 5–11)². За њега се пише да је оно „што су његови школски

занимљиве су руске *Ведомости*, које су независно од своје даље судбине имале подужу прекид у периоду од 1917. до 1991. године, а потом и енглески часопис *Philosophical Transactions*, који се, опет, првобитно састојао од одломака писама, прегледа и сажетака недавно објављених књига, као и извештаја о запажањима и експериментима природних наука, али од средине XVIII века садржај и форма му се знатно мењају, да би се крајем XIX века поделио у две серије.

² Научни експеримент из 1988. године, који је спровео француски научник Рене Пеок, квантитативно је измерио деловање и утицај намере код живих бића. Послужио се методом са генератором насумичног броја који се налазио 23 км од саме просторије у којој се експеримент одвијао, а који се састојао од 80 група пилића који су уместо квочке као своје мајке имали робота са насумично програмираним кретањем. Његово кретање по просторији било је свестрано, што значи да се кретао једнако целом њеном површином. У тренутку када су пилићи били уведени, они су се по својој природи кретали насумично по целој просторији уз робота, као што би и уз своју мајку. Међутим, када су пилићи били затворени у кавез који је био постављен уз зид једне половине те просторије, на изненађење свих, робот је у готово свим случајевима почео да се креће само по оном делу просторије у којем је био смештен кавез са пилићима.

Овим експериментом је закључено да је управо одређена врста намере пилића да буду уз мајку утицала на робота да промени своје кретање. Резултати истраживања наставили су да се изучавају на западним универзитетима у Америци, где је даље установљена чињеница да само срце живог бића има способност да емитује магнетни набој, док мозак емитује електричне импулсе, односно електрични набој у квантном пољу, који усклађени међусобно могу да одреде

другови постигли на универзитетима, он успео да оствари личним радом. И више од тога” (Милисавец 1986: 74). Исто тако, „интелектуално је, међутим, од њих знатно одскакао” (Исто, 74), а „и у култури уопште [је] имао изоштрен дар запажања за оно што се догађа код других народа” (Исто, 86). У тренуцима када добија жучне и јетке критике на рачун свог уређивања часописа, Магарашевић је остајао „одмерен, разложен и помирљив”, не губећи из вида да ће *Летопис* у својој садржини и сам „примати критике, али само ако су писане истинито и без злобе и увреда; дакле, ако су конструктивне, а не разорне” (Исто, 162). Први уредник *Летописа* имао је дипломатске способности, али и добру намеру, не губећи из фокуса свој циљ – формирање и опстанак српског часописа на корист свих.

У својим путовањима по ослобођеним деловима Србије из 1827. године показао се и као вискрен аналитичар доброг стила и као човек за оно време изузетно напредних, иновативних схватања. Свестан да долази из средине која је несметано могла да развија своју културу, Магарашевић није имао очекивано „надмен приступ једног просвећеног човека над оним који је мање културан, нити снисходљивост коју има богати и у животу успели рођак према своме мање срећном рођаку који без своје кривице живи у сиромаштву и није у могућности да живи тако добро као богати рођак. Уман, проницљив, суптилан у својим запажањима, Ђорђе Магарашевић је гледао Србију као земљу која се мења, и у којој је већина промена на боље” (Протић 1983: 313). Био је и гост Јеврема Обреновића, где се упознаје са једним другачијим начином живота. Ту је Магарашевић могао на једном примеру да се „увери да његов евентуални оптимизам није последица само патриотских илузија и добрих жеља једног народољупца” (Исто, 313). Оснивача *Летописа* интересује више суштина него форма. У записима са путовања истакнуће да „много већу пак важност има унутарњи живот, у ком се топрв права својственост народа, његов начин мишљења и осећавања, његов прави народни карактер показује” (Пирх, Магарашевић 1983: 267). Он је свестан да први утисак може лако да превари „јер прво упечатљење насилније је, које страног лако обманути може да оно што *јединствено и случајно* бива, промени с оним што је у каквом народу *опште и постојано*” (Исто, 267), па стога мудро бира да се усмери ка поткрепљењу оних утисака који ће на дужи стазе донети корист обнови српском народу. С тим у вези, није тешко да се примети да „умерени оптимизам, којим су прожета Магарашевићева казивања, има много јача упоришта, или бар више упоришта, од оних које је писац открио” (Протић 1983: 313–314), те је важно пажљиво читати Магарашевића.

А тек у његовом одсуству види се тешкоћа у односима културног миљеа. Тако ће Вук С. Караџић своје коначно гледиште против Матице српске и њеног *Летописа* заузети тек после Магарашевићеве смрти, када осети „да су

деловање (кретање) појава унутар материјалне реалности. С тим у вези, чињеница да је Магарашевић истицао своју намеру и да је није губио из вида до краја свог живота свакако је вредна пажње, јер управо чиста намера има свој утицај на утемељивање постојања овог часописа. Нисам сигуран колико је ова фусота, без обзира колико била занимљива, функционална за рад. Такође, не наводи се извор по којем се реферише о експерименту са пилићима и роботом.

онде дошли до израза друкчији људи, не више онако добронамерни као Магарашевић” (Лесковац 1950: 140). У писму Платону Атанацковићу из 1842. године Вук се обрушио онако како није у време Магарашевића (иако је и са њим имао потенцијалне расправе које је, опет, Магарашевић вешто преду-предрио). Морало се признати, „тек после Магарашевићеве смрти Вук и његови пријатељи могли су осетити шта је значило његово присуство у Матици” (Исто, 140). Отуда би требало знати да је Магарашевић, поред чисте намере за свој часопис, „имао лепу скромност правог културнога човека, умео да се поучи добрим примером, да интелигентно остварује добре подстицаје и без суревњивости ради паралелне послове: да је наша књижевност била на вишем ступњу, а наше нарави ускладљивије, вероватно би и његова сарадња са Вуком могла дати више трајнијих резултата” (Исто, 145). У време жустрог превирања око борбе за правопис, он је веровао у неприклањање ниједној од двеју противничких страна. Можда је то деловало исувише ентузијастично, али таква племенита стремљења ишла су уз његову тежњу за неговањем свог сопства у складу са својом намером. Такава одлука је додатни „знак до које озбиљне мере је његова добронамерна предузимљивост била спремна да се заложи за сједињавање свих, па и опречних српских снага, а у служби – како ју је он замишљао – заједничке националне културности” (Исто, 125), будући да је томе и тежио у свом крајњем циљу.

Младен Лесковац истиче да Магарашевић види крајњу доследност у циљу да се остане „са што већим числом народа нашег у миру и согласју” (Исто, 144). То је приметно у самом садржају часописа, у којем су јасни напори редакције да истакну своју приврженост са свеукупним словенством. Та црта Магарашевићевог *Летописа* остала је нешто што је у већој или мањој мери било истицано у различитим периодима његовог излагања.

Као изразито мудар и виспрен космополита, умео је да осети „најаву новог времена и струјање нових идеја”, као и оно што је од суштинске важности за српски народ, те је „прихватио идеје Доситеја Обрадовића, првог весника и зачетника културне револуције код Срба, и на њима изграђивао свој став према животу” (Милисавац 1986: 79), услед чега Магарашевићу нимало нису били наклоњени ни митрополит, а с њим и остатак свештенства. Па ипак, за Магарашевића препрека није било, ма колико да су оне реално постојале и претиле да *Летопис* угасе пре него што уопште почне са излагањем.

Магарашевић зна у каквом се времену налази и у каквом је стању српско друштво. Његов оптимизам тиме добија још више на значају. Примера ради, требало би имати на уму:

До Првог српског устанка, књиге српских писаца из Аустрије не срећу се у Београдском пашалуку, односно, у српским крајевима под Турцима. И у самој Аустрији њихов тираж најчешће није премашивао неколико стотина примерака. Чак и најпознатији писац ове епохе, Доситеј, постаће познатији у српском народу тек након устанка. Не само да ова књижевност није допирала до српских крајева под Турцима него, углавном, није имала непосредне везе са духовним животом српског народа у његовој матици – Србији. Изражавајући, дакле, искључиво духовне тежње српске средине у Аустрији, она је нужно била само једна стаза, један вид нашег културног развоја (Милинчевић 1984: 11).

Међутим, за разлику од писане литературе, познато је да је усмена народна књижевност, нарочито епска народна поезија, у XVIII обухватала готово све крајеве у којима су Срби живели, како под Турцима, тако и под Аустругарском монархијом. Испоставило се да је епска народна поезија повезница међу раздвојеним Србима, што Магарашевић уочава приликом малопре спомињаног обиласка ослобођених делова Србије. Народне песме живо су постојале, како међу патријархалним сеоским становништвом, тако и у грађанским срединама; како у приморским градовима, тако и у Аустроугарској – биле су, дакле, опште место у српском духу.

Оваква појава је интересантна, ако се узме у обзир скучено стање српског духа скраја XVIII века, након победе језефинизма у Аустрији и изразитог утицаја католичке цркве, која је и раније систематски спутавала духовни развој православних Срба, а притом и њихово прожимање са западном културом, будући да српском друштву у монархији није било проблематично прихватање просвећености (в. Милинчевић 1984: 10). Милинчевић ће, међутим, приметити зашто неки слојеви српског национализма бивају толерисани:

Славеносербски писци схватају родољубље старински, као сентиментално сањање и уздицање над народном прошлошћу, желећи да се обнови феудална Србија, док је народна епика будила револуционарна осећања националноослободилачке борбе и мобилисала народ за нову слободу. Свесне тога, и аустријске власти забрањују гусларске песме јер оне зову на буну, а пушта да се слободно штампају славеносербска дела у која торжествено славе Немањићи и друге велможе из прошлости (Милинчевић 1984: 25).

Упркос томе, идеал слободне Србије је присутан у свакој Магарашевићевој свесци *Летописа*. Стремљење националној слободи код Срба у Аустроугарској било је једнако присутно и код најслободоумнијег његовог дела и код његовог крајње конзервативног крила. (в. Милисавец 1986: 177). Отуда је приметно да је још за живота Вука С. Караџића, као и после његове смрти, било много оних који су се посвећено бавили сакупљањем и бележењем народних песама. За ту прилику су од значаја били часописи који су похранили тај садржај, посебно *Летопис* као први међу њима³. Приметно је да је „од првих излагања *Летописа* праћена судбина наших народних умотворина, посебно песама” (Матицки 1983: 7) и да је Георгије Магарашевић, као први уредник *Летописа*, у чланку „Слава српских народних песама” предочио преводе и записе о нашим народним песмама објављиваним у Немачкој, Француској, Енглеској и Америци.

Знање о српском идентитету Магарашевић жели да стекне и практично, да се лично увери у његово стање кроз обиласке ослобођених српских те-

³ Миодраг Матицки бележи: „Велики број народних песама, приповедака анегдоти, Треба ли запета, проверити цитат. басни, загонетки, народних игара, превода народних песама других народа (словачке, бугарске, грчке народне песме) објављених у *Летопису* понајвише у првој половини XIX века, били су довољан разлог да се најпре објаве збирке усмених књижевних творевина *Летописа Матице српске*” (Матицки 1983: 6). Такође, „већ 1826, друге године свог излагања, *Летопис Матице српске* почео је да објављује записе народних песама. Као први српски часопис био је и у томе пример за углед осталим књижевним листовима и часописима из прве половине XIX века, па и све до средине седамдесетих година. До 1861. године у *Летопису* је објављено преко 190 записа народних песама” (Матицки 1983: 5).

риторија; као историчар нарочито жели да, како наводи, „ради србске историје, ког се дела сачињењем занимам, древности какве потражим и испитам” (Пирх, Магарашевић 1983: 255). Под пером његовог уређивања видна је тежња да што више расветли народну историју и да подстакне изграђивање националне свести. Милисавац скреће пажњу да је Магарашевић обилато користио реч „родољубац”, „која је ушла у свакодневну употребу у време формирања српске грађанске класе и која је представљала једно од основних обележја носилаца националног препорода” (Милисавац 1986: 96).

Магарашевић је „чешће остајао замишљен над питањима стила, његове боје и тона” (Лесковац 1950: 137), а мање се задржавао на форми. То га и разликује од већине којом је окружен. Димитрије Давидовић, оснивач *Новина сербских, Летописове* претходнице, за себе каже да је, рецимо, он сâм као уредник новина, тек „протоколиста какав у служби којој чиновничкој”, па је његова дужност „да запише у протокол све што год му откуд дође, или било добро или рђаво написано, или против најмањег или највећег човека, да и оно што је против самог себе написано...” (Милинчевић 1984: 17). Значај ових новина несумњив је, оне су одиграле важну друштвено-културну улогу, али се не може строго тврдити да нису постале „спекулативно предузеће, но један општенародни посао” (Исто, 18)⁴. Чини се да су се због спекулација унутар њих и угасиле. Магарашевић при оснивању *Летописа* прати дато време и друштвене потребе. Ма колико да постоје одређени разлози, он је према случају *Новина сербских* проникао у чињеницу да ни сам Вук С. Караџић, па нити било ко други, неће покренути часопис. Отуда „већ 1823. Магарашевић има не само готов план часописа, него му је нашао и име” (Милисавац 1986: 85). Магарашевић је био свестан комплексности проблема. Књижевност јесте за њега од несумњивог, али не и пресудног значаја за решавање националних питања. Питање правописа на којем је Вук инсистирао Магарашевић је чак сматрао да наноси више штете но користи свеукупно уложеном труду на културном деловању (в. Милисавац 1986: 166–167).

То, наравно, не значи да Магарашевић није свестан шта ова поларност може да значи по *Летопис*. Међутим, он и поред евентуалне бојазни при очекивању резултата свога подухвата иде у корак са својом намером која би увек превагнула. Он јако добро зна да „иза њега није стајао нико ко би својом материјалном потпором осигуравао његов успех” (Милисавац 1986: 88). Сараднике је Магарашевић сам тражио и тога се није плашио. То може да делује немогуће, па се понекад закључује да је „Магарашевић одиста превиђао тешкоће везане са издавањем часописа”, као и „да их је, и све, одједном јасно замислио, тешко да не би дигао руке од своје замисли. Међутим, он је био млад (...). Журило му се” (Лесковац 1950: 131). Опречан став се може пронаћи код Лазара Чурчића, који препознаје да је Магарашевић на изазове „јамачно рачунао” (Чурчић 1984: 811), а у прилог томе доприноси чињеница да Магарашевић није крио своју намеру о покретању часописа – „напротив,

⁴ „Престанак *Новина сербских* доводи се у везу са опадањем интереса за њих код читалачке публике, а то осипање претплатника довођено је опет у везу са полемикама пуним 'пакости и подвала' (Н. Радојчић) које су последњих година испуњавале странице листа” (Милисавац 1986: 85).

његова жеља је била да се о њој што више и што даље чује. О тој његовој намери знали су свакако, и пре но што је идеја добила коначан облик, Шафарик и Мушички, па и Јаков Гречећ и Јован Хаџић” (Милисавац 1986: 86). Магарашевић јесте био „и веома енергичан и истрајан – остварењу својих планова приступао је решен да их изведе до краја” (Исто, 82). Свестан стања у којем се друштво налази, бива захвалан када ступа у контакт са проблематичним издавачем Константином Каулицијем, који прихвата издавање часописа. Магарашевићева намера, као и родољубље, нису дозвољавали помисао о одустајању од *Летописа*. Баш напротив, чини се да је, како би се недаће стварале, уредник на часопису радио са више воље и упорности.

Требало би се подсетити да је *Летопис* одмах по излажењу запао у драматични положај и да се тада „није нашао нико од богатих српских спахија, адвоката или чиновника да му притекне у помоћ” (Исто, 121). У овом критичном моменту иступају пештански трговци (и то не најимућнији), а „из редова интелектуалаца и списатеља онога времена њима је једини приступио Јован Хаџић” (Исто, 122). За бригу о духовном и друштвеном стању имућнији кругови нису показали много интересовања, као ни за подизање културног нивоа свог народа, па отуда ни за обнову његове националне свести. Подизање стања свести зависило је од племенитих добровољаца и појединаца попут Магарашевића, који је „показао довољно грађанске храбрости да уђе сам у авантуру издавања часописа у време када код Срба још није било ни правих писаца ни довољно читалачке публике” (Исто, 123). Магарашевић је, упркос недостатку свега неопходног за подизање друштва, одлучио да ствар узме у своје руке и да искреира нову стварност.

Отуда је, у оскудици, радио и са младим људима, без обзира на правописно-језичку одређеност, вешто тражећи квалитет и радо објављујући све што је према његовој процени било у сврху остваривања циља. У првом реду, то је било историјског карактера, будући да се на тај начин стварала колективна веза са традиционалним вредностима. Када је реч о новијој и савременој књижевности, она је била потиснута у последњи одељак, „Смесице”, у виду информативних бележака, али се није бежало од тога да од њих настану и мање књижевне расправе. Магарашевићу се много тога замерало, па и положај савремене књижевности у часопису. Међутим, како је Д. Давидовић по природи ствари започео уредниковање својих новина посматрајући себе као „протоколисту”, тако је и Магарашевић ишао у складу са временом и циљем – сада је прво требало едуковати читаоце, па онда дозвољавати расправу, а едукација мора кренути од својих почетака како би била темељна, те отуда савременици у *Летописовим* „Смесицама” нису скрајнути, већ на свом месту у друштву. Овим је онемогућено ширење неконструктивне и преураћене критике, а информисаност и едукација су остали на првом месту.

Може се закључити да је Магарашевић, уз помоћ Шафарикових предлога, али превасходно добром намером, родољубљем, „својим трудом и својим идеализмом дао у *Летопису* солидан научни, више кабинетски часопис” (Петровић 1950: 249), што је, дакле, имало своју сврху. Један од наредних уредничких наследника, Теодор Павловић, успео је да га, на крилима Ма-

гаршевићевих идеја, доведе до практичнијег, више научног карактера. Павловић тежи истраживачким резултатима, и услед те практичности њему су у фокусу јужни Словени више него, рецимо, Руси, при чему није оставио ни руску страну одбачену (в. Петровић 1950: 249). Како је, дакле, Магарашевић поступао у складу са потребама свог времена и српског друштва, тако и остали уредници негују исти след. Магарашевић је основао часопис који више информише и започиње обнову српства, док Павловић врло брзо има прилику да настави тим путем, али и да продуби садржину часописа неговањем науке, што јесте и природан след развитка часописа. Биће да свако од њих ослушкује своје време и не губи из вида српске вредности и интересе.

Стога не сме да се сметне с ума ни оснивач Матице српске, Јован Хаџић (Милош Светић), захваљујући коме Летопис добија новчану потпору, али и прву помоћ⁵: зна се „да је Хаџић годину и шест месеци 'без сваке плате' уређивао *Летопис* без иједне речи признања или захвалности” (Исто, 245). Сви *Летописи* који су изашли под уредништвом Јована Хаџића показују јасну намеру да се очувају традиције њеног оснивача Георгија Магарашевићева и да се часопис одржи најмање на истој висини на коју га је оснивач и подигао.

Хаџић је следио Магарашевићеву намеру и имао истакнуту улогу у очувању уредничког места за Георгија Магарашевића. По Хаџићевим речима, кад је часопис већ основан и обезбеђен, сâм Вук је желео да му се преда уредништво. У сабраним делима⁶ он о томе пише:

Како се показало у почетку велико учестије према Матици, тако је Вук Стеф. Караџић из Беча дошао у Пешту, где је код Јована Берића, Актуара школске Депутације настојавао, и с њиме заједно наваљивао на Светића, да Матица Србска њега, тј. Вука за уредника *Летописа* узме. Светић је и њему и Берићу отсудно одговорио, да то Матица чинити неће, нити се може од Магарашевића његова сопственост одузимати; почем је Матица њега као учредника *Летописа* затекла; он је пре уређивати и издавати *Летопис* почео, него што је Матица постала; па нити би то лепо ни праведно било чинити. И тако се Вук без успеха врати у Беч. То исто лето отиде Миловук у Беч трговачког свога посла ради; и врати се сасвим преображен (Милисавац 1986: 141).

Хаџић је искрено следио магарашевићевску линију, а Магаршевић је до своје преране смрти успешно успостављао први најстарији живи књижевно-научни часопис у свету који у континуитету, са мањим прислиним прекидима, излази пуних двеста година. Водећи се искреном намером, осећајем за родољубље и жељом да подигне колективну националну свест, Магарашевић је био свестан да ради исправну ствар и остао јој је доследан и кад је у својој намери био потпуно сам. Може бити да је на уму увек имао речи које је упutio Јакову Гречићу у писму из 1828. године: „Чека те суд потомства” (Милисавац 1986: 175). Исто тако, Јован Хаџић са осталим пештанским трговцима оснива Матицу српску, дајући јој за почетак неповратан новчани прилог, бе-

⁵ Истиче се да се „на његовим *Летописима* осећа да је он уређивање *Летописа* сматрао само привременим, а не својим животним позивом” (Петровић 1950: 244), што значи да је Хаџић осетио моралну обавезу и одговорност да настави са *Летописом* као идејом која своје упориште има у доброј намери.

⁶ *Дела Јована Хаџића* I, Нови Сад, 1855, стр. 177 (нав. према Ж. Милисавац 1986: 141).

лежећи у првом Статуту своје тежње: „Ми доле подписани добровољно се слажемо, и установљавамо једно Дружство, као једно тело, које равним, и једним јединим духом за ползу и славу народну дише” (Исто, 130). Пишући о „Објављенију” и првој овогодишњој свесци *Летописа Матице српске*, Лазар Чурчић ће с правом констатовати да покретач овог часописа, као и оснивачи Матице српске, „нису оманули” (Чурчић 2024: 106). А на понос данашњег рада Матице српске и уредништва њеног *Летописа*, није претенциозно рећи да би Георгије Магарашевић и након два века могао успешно да се врати и настави да води свој часопис.

ЛИТЕРАТУРА

- Градиншћак 2024:** Л. Градиншћак, Слово о „Летопису”, *Луча: часопис за културу, уметност и науку*, год. XXXIII, 2, 5–11.
- Живановић 1976:** Ђорђе Живановић, *Георгије Магарашевић 1793–1830*, Нови Сад: Матица српска, 1976.
- Јенихен 1991:** М. Јенихен, *Југославистичке теме: анализе и синтезе* (прир. и прев. Т. Бекић), Београд: Вукова задужбина, Нови Сад: Матица српска.
- Лесковац 1950:** М. Лесковац, „Георгије Магарашевић, оснивач ’Летописа’”, *Летопис Матице српске*, 126, 365, 3–4, 123–148.
- Матицки 1983:** М. Матицки, *Епске народне песме у Летопису Матице српске*, Нови Сад: Матица српска.
- Милинчевић 1984:** В. Милинчевић, *Творци и тумачи: из српског романтизма*, Београд: Просвета.
- Милисавец 1950:** Ж. Милисавец, Значајна годишњица „Летописа Матице српске”, *Летопис Матице српске*, 126, 365, 1–2, 3–6.
- Милисавец 1986:** Живан Милисавец, *Историја Матице српске*, књ. 1, Нови Сад: Матица српска.
- Петровић 1950:** М. Петровић, „’Летопис Матице српске’ тридесетих година XIX века”, *Летопис Матице српске*, год 126, 365, 5–6, 234–258.
- Пирх/Магарашевић 1983:** О. Д. Пирх, Ђ. Магарашевић, *Путовање по Србији у години 1829; Путовање по Србији у 1827. години*, Београд: Просвета.
- Протић 1983:** П. Протић, „Два путовања по Србији у време прве владе кнеза Милоша”, *Путовање по Србији у години 1829; Путовање по Србији у 1827. години*, Београд: Просвета, 307–305.
- Чурчић 1984:** Л. Чурчић, „’Летопис’ у 1824. години”, *Летопис Матице српске*, 160, 434, 6, 808–812.
- Чурчић 2024:** Л. Чурчић, „Летопис” 1823, *Летопис Матице српске*, год. 200, књ. 512, св. 1–2, 102–106.

Luna M. Gradinščak

THE CONCEPT OF EDITING THE JOOURNAL *LETOPIS MATICE SRPSKE*
DURING THE TIME OF GEORGIJE MAGARAŠEVIĆ

Summary

The paper analyzes Georgije Magarašević's foundational contributions to *Letopis Matice srpske*, based on available data regarding his activities. *Letopis* is the oldest living literary journal in Europe and the world, and the work of Matica Srpska is of significant importance. The paper delves into the concepts of intention, patriotism, and a sense of collective responsibility, which underpin Magarašević's achievement, revealing that these concepts are an inevitable starting point for any endeavor requiring validation in historical continuity.

Key words: Georgije Magarašević, *Letopis Matice srpske*, Matica srpska, Jovan Hadžić, Vuk S. Karadžić, patriotism, intention, national identity, Serbian literature, journal.